

המקור בפרשה: וידר יעקב נדר לאמר (כ"ג, כ) מכאן שנודרין בשעת צרה, תוס' חולין ב':

ראשי הישיבות

עיון הלימוד

תסביג לשולחן

עלון שבועי לבני הישיבות סביב נושא מהפרשה בעיון בהלכה באדה ובמוסר

האנר רבי אברהם יצחק ביזל שליט"א
מראשי ישיבת מיד ברכפלד

בעניני נדר ישראל במלחמת הכנעני

בפרשת חקת במלחמת הכנעני מלך ערד כתיב, וידר ישראל נדר לה' ויארר, אם נתן נתן את העם הזה בידי החרומתי את עריהם, ופרש"י החרומתי אידש שללם לגבוה. והנה במד"ץ פירשנו: וירצא [ומנבח] חולק דף ב' ע"ב ד"ה אבל] איתא דמוטר לנדור בעת צרה, ולומדים אז זה ממה שעיקר נדר בשעת טובא אליו עשו. והק' בחשר מהר"ם פרוה ומנבח בנשה"ם בחולין שם, מדוע לא הכיתו מקרא זה וידר ישראל נדר, וערפא דה' קרא שהוא לאחר מן תורה (ולפי' מנת תורה היה גדרים אחרים), וע"פ משה והסנהדרין, עיי"ש.

ערד צ"ב כע"ז, דהנה באמת יש חידוש בגדרם של ישראל במלחמת הכנעני, שאפשר לעשות נדר להקדיש דבר שעמקו אילו של וכשיבא אלי אז אעשה אותו הקדש. ובאמת צ"ב, שאם אומר שההקדש חולל כשיגיע לידי האל לא חייב דבר שלא בא לעולם, וכדיאמא נדרים דף פ"ז ע"א וכתובתו ג"כ ע"א, אבל אם אומר כשיגיע לידי אעשה מעשה הקדש זה מועיל. ודן זה מובא ברמב"ם פ"ו מערכין הלכה ל"א ח"ל, וראה לי שאי"ש שאין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם, אם אמר הרי עלי להקדיש זהו זה חייב להקדישו כשיבא לעולם משום נדר, ואם לא הקדיש הרי"ז עובר משום כל תאוור ומשום לא יחל דבר וכו' כשאר הנדרים, וראה לדבר זה מה שאמר יעקב אבינו וכל אשר תתן לי עשו אעשירו לך, ונאמר אשר נדרת לי שם נדר, ועכ"ל עיי"ש הט"ס.

ולכא"ר הרי זה משום מה דאיתא במלחמת הכנעני שנודרו אם נתן את העם הזה בידי החרומתי את עריהם, ופרש"י אקדיש שללם לגבוה, ופלא מדוע לא הביא הרמב"ם ממלחמת הכנעני. ועי' באור הגר"א ח"ט"ז סי' ר"ב סק"ה שהביא ראה ממה דכתיב וידר ישראל נדר וכו' אם נתן, וכן הביא מתנה שנדרה להקדיש [נתנה שם כתיב ותדר נדר ואמרה ה' צ"ב אם ראה תראה בעני וכר נתת] לה, החרמ"ק שם מה אהל חל נדרה על בנה, ועבר שהיה דשלב"ע ואין חל הנדר עליו, ואפי' היה בטובל הוא אמר (נדתי כ"ש ע"ב) ואיש מדרת את בנו בניור ואין האשה מדרת את בנה בניור. אנכס רש"י שם כתיב ונתתו לה' שיהא ראי לתתו לה, משמע שבאמת היא לא קשחה עליו נדר נתיורה, וכן שנדרה שהיא תתן היתה שיהא הביא אותו לבית ה' באופן שהוא שם ער עלום, והידועת הוא קיבל על עצמו אח"כ או שאביו עשה, ולפי' נדרה היה שהיא תתן אם כוון להפריש קרבן.]

ורבין לומר שבמלחמת הכנעני אין הכרח לומר שמה שנודרו להקדיש השלל חל עליהם הנדר לגמרי לענין כל יחול וכל תאוור, דהיי מציעו בנדרים ח' ע"א בהא דנשבע לקיים את המצוה, דרש"ת הוסיף והרא"ש דהשבעת לא חלה לא לקרבן ולא למלקות, החרמ"ק הוא רק דמוטר ליסבע בשם אל חטיב שם שמים כשלא, כיון דזה שבעתה לורוד נפשיב דהיי מצוה, ועיי"ש ברא"ש שכתב דלאו היינו נדר ממש אלא כאילו נדר דקדקה.

ובקצה"ס ח' ע"ב כתב דהיי שי אסור לעבוד על השבעות דאל"כ מה הוא מדרת את עצמו, ומשמע שצמצם מה שאדם נדר או נשבע או מצינו לשמור דבריו, ורבין שזה עשה ככל היוצא מפי' עשה, את ה"פ אם מצד הדין השבעתה אל חלה, כיון דמה שלא חל משום שיש הלכה שבמקום שהוא והקדיש מדר סיני לא חל שבעות למלקות וקרובן אבל יש כאן מעשה שבעתו. ויהי' בנדר להקדיש דשלב"ע אפי' נמצא דלא חל לענין מלקות, אבל יתכן דמצא לקיים ידבריו יש ככל ענין כיון שהוא נדר באמת ע"פ לקיים. ולכן לא הביא הרמב"ם ראה ממלחמת הכנעני ששם היה רק מצוה לקיים דבריו כנשבע לקיים את המצוה, והראה שהיא הרמב"ם מיעקב אינו מצמצם הנדר אלא כמש"כ אח"כ אשר נדרת לי שם נדר, ומשמע שזה כליל נדר, ונתם מה שעיקר נשבע על איתור הנדר, מבואר שמה שדר שחל לגמרי.

ולפי' צ"ל גם לענין קר' מהר"ם פרוה, אמאי המדרש הוכיח דין נדר בשעת צרה. ויעקב שנדר בבוא אליו עשו, ולי' מגדר ישראל במלחמת הכנעני שהוא לאחר מנת תורה. ולהבמבואר יש לומר דמגדר ויראל במלחמת הכנעני אין היתא גמורה שדעה עם כל דתי נדר, והיה כאן נדר לוודי שיקדישו אח"כ חול וק' לגבי העשה, אבל הראיה מעיקב שהתורה אומרת אשר נדרת לי שם נדר, משמע שה נדר גמור ואין מותר לנדור, ומהו ראה הנדרים גם נדר גמור בשעת צרה.

וראה למש"כ, דברמב"ם פ"כ"ב ממזיכה הט"ז כתב ד"ז באופן שנתה ח"ל, דין הקדיש דין העניני דין הנדרים אינו כדן החרמ"ק בקביעתו, שאילו אמר אדם כל מה שתלך במחתי יהיה הקדש בלקח הבית וכו' וכו' איתנו לצדקה, אי"ש שאינו מתקשר לפי שנתנו כדולם הרי"ז חייב לקיים דבריו שנאמר ככל היוצא מפי' עשה. הראשונים שם הור"י שם הור"א"י רבי'שון כזה אה חל דין נדר רק אם אמר כשתלך במחתי אקדיש, דהיי נדר לעשות הקדש זה חל. ועי' בשו"ע ח"ט"ז סי' ר"כ שהביא ב' השיטות. וקשה דהרמב"ם עצמו בהלכות ערכין כתב באופן שנדר לעשות קריב' ויישעק וישעק שרק אז חל עליו הקדש, ועיי"ש במ"מ ובכ"ז.

ואלם לנמבאר יתכן דהרמב"ם סובר דלגבי עשה דככל היוצא מפי' עשה חל גם אם אמר בלשון שיהא אקדיש אף דלא חל הקדש, אבל יש עליו מצוה לעשות לקיים שיהא כאן הקדש, אבל יתכן דלא חל אז כל תאוור לא היה אצל, דאין אומר לנדור להקדיש אח"כ דשלב"ע, אבל עשה יש תמיד [כמו שנשבע על המצוה וכו']. ולכן הדין הרמב"ם בהל' מערכין חייב לקיים דבריו שנתנו אלא באופן שיהיו מפי' עשה. ודעשה שייך בכל ענין. אבל בהל' ערכין ששם נדר שיהא נדר גמור נדרה גמור, וגם לענין לאו דין חל דבר על תאוור, וכמש"כ שם הרמב"ם, הרי דהיה באופן שנדר להקדיש, ולכן הביא רק הראיה מעיקב ששם נדר נדר גמור.

ויש להעיר גם זה הודיע בן עזר חז"ל עיי"ש, וכמש"כ שם (הדפוס ט"ו) דיהיה העיר חז"ל הוא וכל אשר בו לה' וכתב שם רש"י דרום הינו הקדש, כי היה שבת קדש וראוי להיות קדש שלל בשל ב' העי' ש' בדי"ק. ואין בדכשת אין מקדישין את מחציתן כדתנן בבבלי. אמנם ליק' ויראל לא דרך עירי, גידיה וירבון. אבל יתכן יותר וכל האיסור הוא רק להקדיש דיהמה למקח ומכירה, אבל איסור לוודי להקדיש אח"כ ועי' דהיינו מבאי' משרת' ויסק אומני' להודיא' ליל', ודן לומר דאין ראה ממלחמת ישראל כנעני שיחול לידוע על דבר שלא בא לעולם, וכדן זה הדין על החציור כולו, וכמו שכתבו ודר ישראל, וזה חל"ש ט"פ, ובאמת ל"ע נדרה לאו הדין לענין לאו דין של הצעבור, וצ"ב [ועי' בית הלוי ח"ג סי' א' בענין השבעתה שקיבלו עליהם כימי נדורא].

(עיניו רש"י, חוקת)

הרה"ג מרדכי קרליבך

נדר בשעת צרה

והנה בפרשת ויצא, וידר יעקב נדר לאמר וגו' איתא במדרש מהו לאמר, לאמר לדורות כדי שיהיו נודרים בעת צרות, א"ר אבהו כתיב [בדוד כתיב] אשר נשבע לה' נדר לאביר יעקב, והוא נדר תחלה ללמד את הנדר לא יהיה תולה נדרו אלא בו, והוא נדר בתוס' חולין [דף ב': ד"ה אבל] (בשו"ע יו"ד סי' ר"ג ס"א ס"ה).
ולבארה צ"ע בזה, דהלא עיקר טעמא שאסור לנדור מבואר בנדרים [דף י':] דהוא משום דילמא יבוא לידי תקלה ולא ישלם, ואף לדעת ר' יהודה דסי' דמוטר לנדב קרבן או זניות כפתחילה, לא התיר אלא באופן מסויים שלא יבוא לידי מכשול, כמו שאמרנו שם שמקדישו סמוך לעצה, ובזניות מסכ"ל באופן מסויים שאין לחוש שיכשל, וא"כ איהו היתר יש לנדור בשעת צרה, וכי כל נדר שנודר בעריות אין לחוש לתקלה וצ"ע. [ובשו"ת מהר"ם מינץ [סי' ע"ט] קשה למה הוצרכו ללמוד מדרשה דיעקב אבינו, ולמה לא למדוהו מקרא מפורש בפרשת חוקת [פ"א א"י] דכתיב עדי ישראל נדר לאמר אם נתן את העם הזה בידי החרומתי את עריהם, ותיורן דל"ל דהתם עדיין לא זכו בהממון, וט"ס יבוא לידו יחרומוהו להשם, וא"כ אינו בחול על זה ואין לחוש שלא יקיים נדרו, אך אצל יעקב נדר על האבן והמצבה שהיו כבר תחת ידו, ויש לחוש למכשול.]

ובפשוטו ו"ל בהממון באופן מסויים נדרים [דף י':] בשם הרי"ן וז"ל, מה שנהגו לידור דקרות ושמן למהר"ם סוף הכפרים, יש לומר דעל ידי שהוא יום הדין וספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפניו יתברך בשעת צרה דמי, ולפיכך נודרין כדי שיעלה דכונם לטובה ולחיים טובים, וליתן לאלתר אי"א, מ"מ חייבים ליתן למחרת, כע"ד. והיינו כד"ו להנצל מן צדקה, וליתן מיד אי אפשר שכן מעות מוקצה, וע"כ ידור ויתן למחר. וכ"כ הרי"ן שם וז"ל, ותמה דמה כתיב וידר יעקב וכו', וי"ל דאמרין בהגדה לאמר לדורות, דשעת צרה מותר לידור בתנאי הרי זה סלע לצדקה אם אצל מצרה זו אם יהיה בני כיצו"ב, וכענין נדרו של יעקב באינו אם יהיה אליהם עמדי וכו' לא אשר נתן לי עשר וכו', אבל שלא בשעת צרה אסור לידור לשום דבר, אלא מה שדעתו ליתן וכו' בלא נדר, וכע"ז, ולפי"ז מי שרוצה ליתן לצדקה עתה ולא לכשינצל אסור לו לידור.

ברם שלש צ"ע בדברי המדרש הגה"ה [דמאמר שיעקב פתח בנדר תחילה לכן הנודרים תולין בעצמו [יעקב], והי"ל בפשוטו אין נדר בשעת צרה חולק שם לעצמו, אך איש שיש בזה היתר הולתו ואינו יכול ליתן לאלתר, וצ"ת. ויש לומר דבדי עתה יש בה ענין של המלה בשעת צרה, וביתור וי"ל דבנדר יש בו עבודת השם וגילוי כבודו להיותו נודר בחיי [ספרי פ' מטות], ועיי"ש בא"ח [פ"ז א"י] דאין נדר בחיי המלאך אלא אוהב את המלך, וערי"ג [פ"א] שבועות ה"א דמי"ש שהשבעתה בשמו הגדול והקדוש [למי שתחייב שבעתה] מדרימי העבודה היא והדיו וקודשו גדול הוא, ואך דאסור לנדור סתם, אך בשעת צרה דשרי הדר יש בו מעלה של עבודה.

ולבארה יש להעיר עוד, דהנה דוד לא נדר בשעת צרה, ומה שהותר לו לנדור ולשבע בפשוטו הוא משום דמותר לו לאדם בשעת צרה עצמו בקיום המצוות, וכמו שדרישו בנדרים [ח.נ] דנשבע על הצלות, ופירש הרי"ן דאף שהשביע מלישבע, וכנ"ל, מ"מ דבר הגון הוא לישיבע לקיים המצוות, וילף לה מדכתיב בנשבעתי ואקיימה לשמוך משפטי דקדוק, וא"כ מה ענין נדר בשעת צרה לנדור לו שם. ולבארה יש לומר דכדוסי מהר"ם שם שיש בשעת צרה הוא מוסר שעצמו של נדר עבודת השם הוא, באופן דלפי"ז ינחה מה שתלה דוד המלך את שבעות צרה, ואביר יעקב, שיעקב הוא הראשון ששבע עבודה זו של נדר לה' בשעת צרה, ולפי"ז ינחה גם מה שדוד המלך שבע בשעתו לקיים את המצוה תלה נדרו בנדרו של יעקב, דלפי"ז אחד הוא, דאף היתר נדרים [שבועות לקיים המצוה הוא מדרש עבודת השם כלשון השו"ע [יו"ד סי' ר"כ"ח ס"א].]

והנראה בזה הלוי"ק, דהנה לא מצוינו איסור ליקח בהפקה מן הקדושה, או כל כיצו"ב, שיש לחוש לתקלה ומכשול, והפשוט בזה דכל יעקב אבינו זה לא נאמר אלא במה שיעקרו יתינה והתחייבות לגבוה, וזכה אמר הכתוב טוב אשר לא תדור שמה אש לא יבוא לידי תקלה ולא עומד בהתחייבות זו, וממילא כל שלוקח מיד הקדש בהפקה לא חששו שיש לנמיט לידו תקלה, שכן אין כאן נתינה והתחייבות לגבוה שצאמר לו לעבוד מזה.

מעתה יש לידן דברי בשעת צרה חולק שם לעצמו בפרשת נדרים, שכל כל נדר שאדם נדר לבית הנכנס או להקדש הרי שההפאצ של הנדר הוא חיובא וגברא מסויים, והתמיס קיום דבריו וחייבו לקיימם בשם המלך חייבו, ברם כל הנודר בשעת צרה אין זה חיובא דגברא בלבד, אלא שעצמו של נדר הוא נדר לה', וכך הוא המצטב על הנדר שנודר לה' המציל אותו, והוא ענין עסק בינו לבין קונו, ולא התחייבות דברים בלבד. ויש להוסיף ולקיים ב"א אחרונהם דין התנאים בנדרים חלוקים מכל התורה, שבכל התורה מילתא אחריתא היא מעיקר הבלות, ואילו בנדרים התנאי הוא הנדר כאחד הן באין, שכן התנאי כילי בעצמו של נדר להיות הפאצ של נדר על תנאי, וענין בנדרים [דף ג'.] וברמ"א יו"ד סי' רכ"ח ס"י לענין נדר על תנאי דחשיב לא חל הנדר, ולמש"כ יש לפלפל לכאן ולכאן, א"כ ע"מ שיחיהו בנו עצם הנדר עם חיינו בעל תלוי וכו'.

אם כניס אנו בזה תתיישב היטב קושיות האחרונים בשמעתתא דחולין [דף ב'.] דפירין על מה דתנן בערכין [דף ב']. הכל מעריכין, והרי אסור לו לדנס להתחייב לדבר'ש ב' דאדם אשר לא תדור, וקשה דהלא בשעת צרה שרי, ועיי"ש במגדורה בנדר ובחיינוש ת"ט שגמרו בזה, ושאלו, וי"ל דכל היתר הוא רק לתור מלך וכו', שכן עצמו של נדר עסק הוא, אך התחייבות של ערכין ודאי דהתחייבות היא, וזה אסור גם בשעת צרה.

את באר שכו, יעקב בעירום ובחוסר כל, את הכל הוא משאיר מאחוריו וליצור ואינו לוקח עימו מאומה, כל אלה כד' להבדיל קבל עם עדה כי כל תאוור ממן או שיאפי' לגדלות הביאה אותו לנשלת הברכות - וכי אין הוא זקוק למאומה כדי לבנות את ביתו. אדרבה, הנה הוא, אשר קיבל את הברכות, גולה ומבית הרוי והולך לבנות את ביתו כעשר אצבעותיו ומתוך יגיעה עצומה ונבונה מאומה, כך בונים בית יהודי, אין זאת וירשה את דבר הבא ממאלו ככרעה, אן גיורה, דרושה גיבה וכחודה מאומצת, דרושה תשומת לב מרבית לבניית הבית היהודי.

"יעקב יצא נדר לבנות בית יהודי, ולשם כך אין הוא זקוק אלא כל האומר להנתין [על סיפור חיי של יעקב] סובב על היסוד הביתי [וש"י הירוש']

מה הוא יסודה של התרבות היהודית שהוריש לנו יעקב? כיצד בנוים משפחה יהודית לדור לדורות? כיצד יוצרים את ההמשך הנפלא ואת הדר הנתינת הבית היהודי? היסוד הראשון הוא ה"מקום", הבסיס הקדוש שאותו בחר יעקב כמקום ליסוד הבית, יעקב בחר במקום המקדש ביותר כדי ליצור בו את ההתחלה הטובה, זאת, וישנו ממנו לדור לדורות כמתנת חיים, כי הבסיס - לער קיים, ומכאן הוא פונה להשמט תיסודות התרבות היהודית. ויסודה של התרבות היהודית, מנוון בבקשתו של יעקב תוך כדי ההתגלות האלוותית שבה חזה בשנתו בבה המוריה: "אין זה כי אתחית אלוקים" ... ויקרא את שם המקום ההוא "בית אל" - והאבן הזאת ... יהיה בית אלוקים".

יעקב סולד מעצם ההשבעה על הרובע של החייו"ך, ושלא כתרבותי שונות הדוגלות ביצירה לחיק הטבע על מנת לברוח מהחיים הפרואיים ולהימלט אל יפי שירתו הפוראית של הטבע וירואו, וכדוגמת התרבות הלטאית ודומיה, יורשי יעקב מצאנים את ה' ואת שכינתו הראשונה וירואוהו. **"תן יעקב את ה' הוא הראשון אשר ביטא כושי, כי יש לבקש את ה' בבית, הוא הראשון שהגה את התיורן הגדול 'בית אלוקים' בבית ה'"** אשר של יעקב אינו אלא זה: החנו אשר בו חיי האדם פרוחים ומשגשגים. המקום שאליו ישא האדם את כל אשר ירצו, ובו ימצא ריבון את חיי, ותה זה הוא המקום הגדול ליתן וכו' בחיינו.

כמה עוצמה יש בתרבות נהדרת זו, הבונה את האדם אל תוך חיק משפחתו ומישרה את השניה בביתו, זו התרבות אשר תותרת מאות תרבויות לאורך ההיסטוריה ועד ימינו. זו התרבות שותרת את עבודת האדם להיירוט ולמקום עבודתו - תוך כדי הקרבת הבית לכל אשר בו למען סגות מהאדם ה"קדוש" בעבודה זו הסתירה הגדולה למי ששם חיינו בכפו למען כל צער קטן בקרייהו האישית, זו התרבות שותרת את כל מושגי התרבות המערבית - שרמשה בהלג גסה את קו הבית והתא המשפחתי. ההפך הגמור המסתייה המוחלטת לתרבות היהודית, התרבות החוצצת את הכל לפי חוץ ולא לפי פנים אל הבית. התרבות הקולקלת הכללית הפכה את כל הדברים הנסתרים והאישיים לנחלת הכלל, פציצה כל גדר והפילה כל מחיצה בין החייו"ך לבין ה"בית", זו היא התרבות המערבית וההרסנית.

ולעומתה, התרבות היהודית הבונה ומפארת, משקיעה ומאירה את הבית היהודי, והופכת אותו ל"בית אלוקים" שבו יגדלו ויפירו שותלים בבית ה' ילדי ישראל אשר ימישכו את שושלת ההוב בשמירת תורה ומצוות וקיום חובתם בעולמם.

"אנו נחשבים את יעקב הגנטי כמייצג את יעודו של שם ... לנושעו אהלים בחדר חשכה ושכבה", חכמי ישראל ביטאו ותיורן שחשקת עלם שלהם משקפת בו "יעקב שכינה בתחתונתו" ... מאמרם אלן ושאלי, דרושה חז"ל מרחו עיננו. הרי כאן התיורן בין רוח היהודית ותרבות נכרית" [תנ"ש].

אברהם יצחק הר"י
1962/11

ה

מכון ירושלים
יומא טבא לרבנן
הופיע
הכרז השמונה עשר מסדרת הפאר
אוצר מפרשי התלמוד
יעקב הגנטי כמייצג את יעודו של שם ... לנושעו אהלים בחדר חשכה ושכבה, חכמי ישראל ביטאו ותיורן שחשקת עלם שלהם משקפת בו "יעקב שכינה בתחתונתו" ... מאמרם אלן ושאלי, דרושה חז"ל מרחו עיננו. הרי כאן התיורן בין רוח היהודית ותרבות נכרית" [תנ"ש].

דפים יד - לו
לשיגי בחנויות הספרים

נדר בעת צרה מותר או מצוה?

נאמר "יודר יעקב נדר לאמר אם יהיה אלוקים עמדי נתן לי לחם לאכול וגו'" (בראשית כ"ח). התיבה "לאמר" נראית לכאורה כמיותרת, אמנם במדרש רבה פרשה ע' מובא ד"ל "כתיב 'אשר פצו שפתו ודבר פי בצר לי' (תהלים ס"ו) אמר ר' יצחק הבלבלי ודבר פי בצר לי שנדר מצוה בעת צרה, מהו לאמר, לאמר לדורות שהיו נודרין בעת צרות", וכתב בעין יוסף כשם יצ"ח ד"ל "אע"ג דבעלמא הנודר נקרא חוטא אבל בעת צרה מצוה לנודר דבר מצוה כד שייק עליה באותה עשה, והיינו דכתוב יודר יעקב נדר לאמר לדורות שהיו נודרים בעת צרה להיות לבם בטוח בה' בכות המצוה". ולכאורה כך מפרש בילקוט שמעוני (בראשית רמז קכ"ב) שמצוה לידור בעת צרה, וכך משמע בחידושי הריטב"א בחולין דף ב' ע"ב ובשו"ת מהר"ם מין בסימן ע"ט ובש"ט גבורים פ"ט בשבועות וברשות מהר"ח אור ירושע פרשת מטות וברבינו בחיי פרשת ויצא. אולם מדברי השו"ע משמע אחרת, ובשו"ע יור"ד סימן ר"ג סעיף א' מובא "אל תהי דולג בנדרים כל הנודר אע"פ שמקימו נקרא רשע ונקרא חוטא" ובסעיף ה' מובא "בעת צרה מצוה לידור בעת צרה, וכך משמע במה שכתב ב"ח בחולין בתוס' חולין ד"ב ע"א ד"ה אבל ובחידושי הרשב"א (שם) והמריד בפ"ק דחולין סימן תשע"ב.

המהרש"ל בחידושי חכמת שלמה בסוף מסכת ברכות מבא אסמכתא לגדור בעת צרה למה שכתוב בתהלים קל"ב "אשר נשבע לה' נדר לאבירי יעקב וגו'" דמשו"ה נדר לאבירי יעקב משום דמיעיב אבינו אנו למיים שהראי לנודר בעת צרה וזה שנדר דור ע"ה בעת צרותיו. בהקדמת חידושי פני יהושע על סדר נשים מציינן שהיה בעת צרה חתת מפולת אחת וקבל על עצמו נדר בעת צרה לכתוב חיבור ליישב קושיית התוס' על רש"י ותיקן נעשה לו שבידו ויצא מתוך המפלות". ומשום כך סמכו העולם לנודר צדקה ביום הכיפורים מפני שזה עת צרה ועושים עם כד להנצל מן הדין, וכ"כ בחידושי הריטב"א חולין דף ב' ע"ב ובנדרים דף ב' ע"ב ובגימטריא וסוף נדרים דף ו' ובשו"ת מקובצת נדרים דף ו' ע"ב בשם רבינו ניסים. (ע"י שו"ת אבני ישפה חלק א' סימן קפ"ב).

האם מותר להחיר נדר בעת צרה

יש שכתבו שאם נדר בעת צרה ואח"כ נתחרט שאין להחיר את הנדר וכך כתבו בשו"ת בנימין זאב סימן רס"ו ובש"ט גבורים פ"ג דשבועות ובשו"ת מהר"ל סימן קפ"ה בשו"ת מהר"ם מורטנבורג ח"ב סימן ק"א מביא פסק מהר"ם חוקה בשם רבי יהודה החסיד, וכך פסק הרמ"א יור"ד סימן רכ"ח סעיף מ"ה ובתשובתיו סימן ק"ג, והטעם לכך מובא בשו"ת בנימין זאב הנ"ל לפי מדת הדין הנודר על דעת חבירו שאין מתירין לו אלא לבטל חבירו וכמו"ה גם הנודר בעת צרה יגדל הרי הוא נודר על דעת הקב"ה ואין יכול להחיר בלא רשותו של מקום שעל"ת הוא גונב דעת העליונה וכיון שאין אנו יודעים דעת עליון אינו יכול להחיר הנדר ומציינן בדברי המדרש תנחומא פרשת ויצא שהקב"ה טען על יעקב שלא שילם נדרו שבטענת צרה ושבטענת רוחה נשטט, ומוסיף הירוש הדין המבכש התרה על נדר בעת צרה, אולם לצורך מצוה או לצורך גדול או שיש לו אונס גדול או שהנודר אינו יכול לקיים נדרו אפשר להחיר הנדר, וכתב בשו"ת מהר"ם שיק חיוור"ד סימן ר"י דמשום טעם זה של הבנינויות אמר אין הבעל יכול להפר נדר שנתר אשתו בעת צרה. וכתב בש"ט הגיבורים שבועות פ"ג שדווקא אם נדר שהוא דבר מצוה אין התרה לנדר אבל אם הוא נדר שאין בו דבר מצוה יש התרה לנדר, ול דווקא לנדר מצוה נוח לו להקב"ה ביה ויש לו נחת וזה בקיום נדרו אך אם נדר שלא נוח לו להקב"ה יכול להשאל כיון שאין מצוה בנדרו ומה אכפת להקב"ה אם ישאל או לא.

בשו"ת מהר"ם מינין סימן ע"ט כתב מה שאין להחיר נדר שנדר בעת צרה שאינו מדינא אלא שאמר בשם רבי יהודה החסיד שזה סכנה שתחזור אליו הצרה, וכ"כ בי"ט של שלמה ליהו"ט סימן מ' (ע"י במונת פתחי ר"ח ויש סעיף מ"ה ובשו"ת חתם סופר חיוור"ד סימן ק"ג ויש שכתבו עוד טעם משום דזה כמו חוצפה להקב"ה שאחר שקיבל את הטובה אינו מקיים את הנדר.

אולם השו"ע פוסק שאפשר להחיר נדר שנדר בעת צרה, וכן כתב בשו"ת יהודה יעלה יור"ד סימן ט' להוכיח מדברי השו"ע סימן רנ"א סעיף ו' שיש התרה לנדר ומשום זה השמיט השו"ע בסימן רכ"ח ולא הביא דין זה בנדר בעת צרה אין לו התרה. אולם לצורך מצוה או לצורך גדול או מרוחק הפרנסה אפשר להחיר הנדר וכפי שכתב בשו"ת רב פעלים חלק א' יור"ד סימן מ"ה לגבי מי שנדר בעת צרה לתת מעשר מרווחיו לצדקה ומטה וגו', ודלא כמש"כ בשו"ת הרדב"ז שלצורך פרנסתו אין זה נחשב לדבר מצוה. כתב המריד במסכת שבועות פרק שבועות שנים סימן תשנ"ו בנדר בעת צרה להתענות כל שני וחמישי ולא

בענין נדרו של יעקב

בהא דא"ל ל"מ ידובר אשר לו תתור משתדר ותשלם, הקשו התוס' וס' וכתב יעקב נדר. והנה באה שכן נח אצל מלך אבן יחל, בפשטות נתבאר בתוס' בע"ז ה'. ד"ה מנין למחוסר אבר] דיש בל יחל בנן נת, ואם נדר מחויב לקיים נדרו ובפשטות כוונת התוס' מדין בל יחל, וכבר תמה המל"מ [פ"י ממלכים ה"ז], דמ"ל להתוס' דמצווים לקיים נדרים, ואזהרה דלא יחל דברו וכן מוצא שפתח חשמו"ר, דוקא לישראל נאמר ולא לבני נח ע"י"ש שהאר"ק ותיירץ האב"מ [ס"א א' ס"ק ב'] דאין כוונת התוס' לחייבו מדין בל יחל, אלא כיון דאמירה לגבוה כמסירה להדיוט, וא"כ כשנדר להביא קרבן ה"ל חוב גמור והיינו דזה לא חיוב מותר נדר אלא שיש כאן התחייבות ממון וע"ל"ג גוי נמי מחויב בצינוטה על הדינים ע"י"ש. ולפי"ז לא תקשה ל"כ מהא דוידר יעקב נדר התוס' לא מדין בל יחל מחויב בזה [אי נימא דאבות לא קיימו תורה], אלא שיש התחייבות ממון ולא שייק בזה טוב אשר לא תתור ההתם מדין בל יחל הוה, אלא שתקשה קושיית התוס' בהרבה מקראות לאחר מתן תורה שרואים שנדרו ונשבעו לכתחילה, והתוס' לא הביאם. ותיירצו התוס' דנודר בעת צרה שאני דהתם מותר לידור לכתחילה כדי להינצל מהצרה. והרמב"ן תירץ דלא אסרו אלא בקדש מזבח [והוסיף רבינו שלטי"א גם קדשי בה"ה] שמא יבוא לידר תקלה ואין בקרבנות צורך לגבוה דכתיב הנה שמוע מזבח טוב. ובה דוקא אמרו טוב אשר לא תתור, אבל נדרי צדקה דיש לענינים צורך בהם וצ"ל נדר מצוה דאלו רואי מצותן בכך שיהיו נשבעין ונודרין, ובפירוש אמרו באבות (פ"ג מ"ג) נדרים סיג לפרישות. נמצא לפי הרמב"ן בכל נדרי צדקה ומצוה נודרין לכתחילה ואדרבה מצוה יש בה, ולפלא יחשב דבהלכה [יור"ד ר"ג ס"ג] הובאה רק דעת התוס' דטוב אשר לא תתור גם בנדרי מצוה וצדקה, ורק בעת צרה התירו ומצוה בכך, ולא הביאו דעת הרמב"ן דס"ל דבהני ליכא איסור כלל ואדרבה מצותן בכך. (הערות במסכת חולין ב' ע"א)

הוכיז בעת נדרו חזן מיר"ט שיבוא בהן א"כ שמחה יום טוב הוא מצוה עשה ומצוה הנדר לא תעשה (לא יחל דברו) ויבוא עשה וידחה לא תעשה (ע"י שו"ת אבני נזר יור"ד סימן רצ"ב ובי"ט של שלמה מסכת גיטין פרק רביעי סימן מ"ז).

וכתב בשו"ת תשורת שי סימן קל"ה לגבי ברונא לגבי נדר בעת צרה שאפילו יש כמה ספיקות לקולא אין מתירין הנדר דחמידי שכתב מאיסורא, וכ"כ בשו"ת מהר"ם ברונא סימן ע"ז ולומד זאת מזה שכתוב "אשר נדרתי אשלמה" (וינה פ"ב פסוק ו'), ואם התירו נדר צרה בדיעבד מותר ויש חולקים, והעיקר כדעה הראשונה וכך כתב הרמ"א יור"ד בסימן רכ"ח.

נדר בעת צרה במחשבה

בשו"ת נמח"ת יצחק חלק ו' סימן צ"ד דן לגבי אם נדר במחשבה בעת צרה לחת צדקה האם אפשר להחיר הנדר ומציינן שו"ת אמרי יוסף חלק ב' סימן קס"ו שהיות ופוסקים שהנדר חל במחשבה א"כ ה"ה בנדר בעת צרה. וכ"כ בשו"ת נשאל דוד יור"ד סימן י"ז ומוכיח זאת מדינאל שאמרו לו מן היום אשר נתת אל לבך להתענות נשעמו דברין, וסמך לזה מה שאמרו באשה שבשעה שכתובת לולת קופצת ושבעת שלא חזקת לבעלה אע"פ שלא אמרה בפיה כלום, ולכאורה מדברי האור החיים עה"פ "יודר יעקב נדר לאמר" משמע אחרת, וכתב דו"ל "פירושו שהוציא הנדר בשפתיו כי זולת זה נדר בלב אינו נדר", משמע מדבריו דאף שהיה נדר בעת צרה וכפי שמוכר במד"ר הגי"ל עכ"ז כותב שבמחשבה אין לו חוקך לגביו נדר בעת צרה.

בשו"ת דברי מלכיאל חלק ד' סימן ע"ט כתב כמו שהתירו הפוסקים משום צרכי מצוה ה"ה אם נדרה השת לצדקה את התכשיטים שהכניע עבור כלולתיה אם נתצל עמה מחוליה שבת לחנר את הנדר אף שהיה בעת צרה, משום שכאשר אבי הבת אינו מתרצה בנדר זה כדואי יהיה לו נטאה וכעס אם תקיים את נדרה, והוסיף דידוע בעיתים כללו קושי פרנסת הבנות ואין בכח אנשים בינונים לעשות לבת מלבושים אחרים ויכולו להחיר נדרה בלא פקפק.

נדר בעת צרה אולם לא ניצל מצרות

אם נדר בעת צרתו ולבסוף לא ניצל מצרותו פסק בשו"ת אמרי יוסף ח"א סימן י"ט שמדויק מדברי שו"ת בנימין זאב סימן רס"ו שדין נדר בעת צרה שאין לו התרה היינו דוקא כשניצל מאותה הצרה שנדר עליה, אולם אם לא להחיל נדר ולא ניצל מצרותו אינו בכלל זה, ודלא כמ"כ שכתב בשו"ת שבות יעקב ח"ב סימן פ"א (הובא דבריו בפנתחי תשובה יור"ד רל"ב ס"ק י"ז) שגם אם לא ניצל אין מתירין לו. ומצאים אנן חידוש בשו"ת מהר"ב"ח ח"ג ב"מה שאין התרה בנדר בעת צרה היינו שפירש בנדר אם יצילנו ה' הריני נודר ג' וכך נשאל מה שנדר יעקב אבינו ע"ה אם יהיה אלוקים עמדי ושמוני וגו' שבוה הדעת נתנת שאם ניצל מצרותו אינו יכול להחיר נדרו שבוה נראה כמתהל במלכו ובאלוקיו ח"ו, אבל כשנדר סתם בלי שום תנאי יכולים להחיר נדרו אע"פ שנדר בעת צרה, (ע"י פנתחי תשובה יור"ד רכ"ח ס"ק מ"ג). וכן כתב בשו"ת יהודה יעלה יור"ד סימן ט' שדווקא אם תלה נדרו בהצלתו שאמר "אם השם יצילני" נקרא נדר בעת צרה אך אם נדר סתם בלא תנאי לא נקרא נודר בעת צרה (ע"י שו"ת אגרות משה יור"ד ח"א סימן קצ"ו).

* * *

ומן הראוי להביא מה שמוכר בשו"ת בנין שלמה להגר"ש הכהן מוילנא זצ"ל בשם אחיו ליישב על הפסוק "יודר יעקב נדר לאמר" ולכאורה תיבת לאמר מיותרת? וי"ל עפ"י"ם שפסק הרמב"ם בפ"ו מהלכות ערכין חרומין ה"א "שכתב דו"ל 'יראה לי שאע"פ שאין אברה מקדיש דבר שלא בא לעולם אם אמר הרי עלי להקדישו הרי זה חייב להקדישו כשיבוא לעולם משום נדר", ובהלכה ג' כתב "יראה לדבר זה מה שאמרו יעקב וכל אשר נתן לי עשר ושבעתי לך ונאמר אשר נדרתי לשם נדרי". על פי דברי הרמב"ם ברור למה נכתבה המלה לאמר כלומר שיעקב נדר לומר את הנדר כאשר יבוא הדבר לעולם שקיבל על עצמו להפריש מעשר מכל מה שיכרן אותו הקב"ה א"כ קדישתו לגבוה, ומסיים בבנין שלמה על דברי אחיו "יודרתי פי חסן חסן".

סיגוריות

אנשים רבים שנהיו זכורים לקטנות של עקרון סיגוריות או השטופים בלתינלה מרוביה או בני אדם אשר נוהגים בהנהגה שיש להם קושי להיפטור מהן, כתב על זה בצו"ע יור"ד סי' ר"ג "מי שנדר נדרים כדי לחונן לעמותו ולתקון מעשיו הרי זה זריז ומשוכז כילד מי שצוה וזלל ואסר עליו הנשך כהו או שנתיים" וצפון הסעיף כתב "לא ירבה נדרים ונדר ע"י אסור". והנה, לומר נדר בעניינים אלו כתב צפון שלמי נדרים שאין זה ראוה, גם נמסר חשך שכתב כי צניבור תאוותו עליו ישכה את אשר נדר. כמו כן יש חשך כי נדרי מצוה כשצוה לאוריייתא וידוע כמה נמנעו רבותינו משבועה. זאת ועוד, מי שילכו גובר עליו לפעמים יכול לעבור על השבועה כמעט צמזיא. ויש לזכר איזו דרך מוצלחתו מידי תאוה.

תנאי

ידוע כי אפשר לעשות נדר על תנאי, וידוע מה שכתב מן הגרי"ז הלוי זצ"ל כי תנאי צנדר לא כריך דיני התנאים משום שצנדר בעיניו פיו וליבו שונים וכאשר התנה תנאי והתנאי לא התקיים אין פיו וליבו שונים משום כך תנאי והגדר צטל חף שלא היה תנאי כפול.

תענית

כבר ידוע שהתענית קדום שהיה אצל הספרדים שהמקבל תענית צנדר כתפילה המנחה והושך שמאל למחר לא יוכל לעמוד בצנדר, מתנה ואומר "אם לאומך ממזמר ללוד ה' רועני, יצטל הנדר". וידוע כי יש מחלוקת בזה, ודעת הגרי"ש שלטי"א שאין זו נחשבת קבלת תענית כי קבלה שאפשר להורידה לא נחשבת קבלה.

נדר בלשון שבועה

ידוע כי נחלקו רבותינו לעניין מי שאסר חפלא עליו ואמר לשון שבועה, האם נדר כזה חל אם לאו. וכגון שאומר צנר זה אסור עליי בשבועה שהוכיז חפלא והזכיר גבאל. ונראה כי ניסוד הדין נלך בלשון שבועה אינו נדר, צנר יש חשך כי שבועה הוא. אכן האומר נדר בלשון שבועה ומפרכש שאין לונו לשבועה, שבועה אין כאן וגם נדר אין כאן. וראה שו"ע יור"ד סי' ר"ו ה'.

העצה

ומעתה שמה אפשר ליעץ כך, שהמעצט יתחוב לעלמו לצדדים הבאים. (א) שאוסר הסגיגות נלך בלשון שבועה. (ב) שאין חונומו לשבועה כלל. (ג) שאם לאומר ממזמר וישב צפון עשירה פעמים, יצטל הנדר. (ד) שאם ישכה אין נדר. (ה) שכל הספקות לקולל.

ומעתה אין כאן חשך כי שבועה אין כאן שהרי פירש כן, וגדר ספק אם יש כאן, ואם ישכה הרי אין נדר, ואם יקשה עליו הגדר יוכל לומר וישב צפון עשירה פעמים ולעצן, ומ"מ ראוי ליעץ לדור מצוה הזאת לזמנים קצוצים וקצרים לנחון עלמנו ויכולנו, ולאלט לאט ויליח להגור ולהשמר ורואי לשאלו חכמי ישראל בצאת.

מודעה

אכן תקלה יש צכל זה שהרי מסר מודעה שכל נדרינו יהיו צטלים, ומצואר צפ"י ר"א כי מי שנודר וידוע מהמודעה ציטל את מודעתו, והמודעה נודעה לנדרי צלל או למי שמפרכש שהמודעה צטל את נדלו. הני שצטל נדר זה ציטל את המודעה, ומסוך כך ראוי שגמדי אחרי נגדרי ימכור מודעה נוספת והכל יצוא על מקומו.

ברכות נאמנות

להאי גברא רבה המלאכתו עט סופר חו"ב צנא מלא ספרים, חבר מערכת העלון מיום היווסדו

הרה"ג אליקים דבורקס שליט"א

מו"ץ שארית ישראל

לרגל השתכנו בגבעת זאב החדשה

ולרגל ה'ה"ל ספרו החשוב

"נתיבי המנהגים"

מנהגי ערב שבת קודש, שבת קודש, ומוצאי שבת יזכה להמשיך להרביץ תורה לשומעי לקחו ולהגדיל תורה ולהאדירה

המערכת

עקרי הענין

א. מקור העניין שנודרין בעת צרה.^[1] כפרשתנו (כח-2) וַיֵּדֶר יַעֲקֹב בְּנֵדָר לֵאמֹר אִם יִהְיֶה אֱלֹהִים עִמָּדִי וְשָׁמְרָנִי בְּדַרְךְ הַזֶּה אֲשֶׁר אֲנִי הוֹלֵךְ וְנָתַן לִי לֶחֶם לֶאֱכֹל וּבְגָד יִכְסֶה אֶת גּוּפִי וְלֹא־יָבֵשׂ אֶת עָרְסוֹתַי וְלֹא יִבֶּטֵן אֶת כָּתְפֵי בֵּית אִמִּי וְיִהְיֶה ה' אֱלֹהֵי וְיִהְיֶה ה' לֶחֶם לֶאֱכֹלִים: (כב) וְהָאֵן יִהְיֶה אֲשֶׁר שְׁמִתִּי מַצָּבָה יִהְיֶה בֵּית אֱלֹקִים וְכֹל אֲשֶׁר תִּתֵּן לִי עֲשֶׂר אֲעֲשֶׂנוּ לָךְ: ובמדרש כּראשית רבה כּאן כּפרשת ויצא פרשה ע סימן א וידר יעקב נדר לאמר אם יהיה אלהים עמדי וגו' ונתן לי לחם לאכול, כתיב (תהלים 10) אשר פצו שפתי ודבר פי בצר לי, א"ר יצחק הכבלי ודבר פי בצר לי שנדר מצוה בעת צרתו, **מהו לאמר לאמר לדורות כדי שיהיו נודרים בעת צרתן**. והובא בתוס' חולין דף ב' ע"ב [2] והראשונים (סם בחולין) הביאו ראיה ג"כ מן הפסוק בתהלים פרק עז פסוק יז וַנְדַר יוֹשֶׁלִׁם לַה' אֱלֹקֵינוּ (גו) והכתיבו וי"ב בשעת צרה נודרים: [3] [3] וכללי יקר פרשת בחקתי פרק כו (גו) על הפסוק איש כי יפליא נדר וגו'. סמך פרשה זו לקלות לומר שישראל נודרים בעת צרה כיעקב שהיה נודר בעת צרה ליתן מעשר מכל: [4] הנה בנביא שמואל א פרק א פסוק יא וַתֵּדֶר בְּנֵדָר וַתֵּאמֶר ה' צְבֹאוֹת אִם רָאֵה תְרָאָה פְעִנֵי אֲמֻתְךָ וְזִכְרֹתַי וְלֹא תִשְׁפֹּחַ אֶת אֲמֻתְךָ וְנִתְמַחַה לְאֲמֻתְךָ וְיָרַע אֲנֻשִׁים וְנִתְחַלוּ לַה' קַל מֵי תִמְיוֹ וּמוֹמֵה לֹא יַעֲלֶה עַל רָאשׁוֹ: ופירש המלבי"ם שם ביאר ותדר נדר. שקבלה על עצמה נדר, שזה מועיל בעת צרה כמ"ש חז"ל. ויש עוד מקומות רבים בתנ"ך כמו וידר ישראל נדר לאמר אם תתן וגו'. ובכל המקומות הללו היו נדרים בעת צרה

ב. שורש וגדר העניין. הנה אפילו שבעלמא קי"ל כּהפסוק דקלתא, טוב אשר לא תדור משתדור ולא תשלם, ואסור לנדור והנודר נקרא חוטא, אבל בעת צרה נודרין, והנה נחלקי הראשונים בענין זה, ונשנו בזה כמה שיטות, יש אומרים ש**מותר ורשות** לנדור בעת צרה. כ"כ תוס' בחולין ב': ד"ה אבל, וכן הוא ברשב"א שם ועוד, וכן בשו"ע וי"ד ר"א ס"ה משמע שמתר, ולא הוכר שיש בזה שמתר, וטעם הדבר שמתוח לידור בעת צרה, אף שבזמנים הרגילים זה איסור, כתב ביפה תואר כּבראשית רבה, משום דבשאר הזמנים יכול ליתן אף בלא לנדור, וכאן רק אם ינדור. ויש להסתפק לפי זה האם כּוננות שמתוח רק כאופן שהוא נמצא במצב שלא יכול עכשיו לתת, ולכן צריך נדר, אבל מי שאף כשהוא בעת צרה, ויכול עכשיו ליתן ממש, בזה לא יהא היתר שלנודר, וזה חידושי. ויש שיטות בראשונים שאף **מצוה וחובה** לידור בעת צרה. ואם כפסקי תוס' חולין אות ג', וכן הביאו השלט' גבורים רפ"ג דשבעות בציצית לידור, וראה בשו"ת מינן בסי' ע"ט שכ"סו ר"י לרייך מטוגיית הגמ' בעירובין ס"ד. שיש מצוה לידור בעת צרה וכתבי וידר ישראל נדר אם נתן התן והחרמתי את עריהם ופרשי" שעל ידי כך נשמעת הפילתם ונפלו בידם, וגם כשר"ת באר מההיא ח"א סני"ו שיש מצוה לידור. והמקור לשיטות הללו, הוא מן האמור אצל יעקב אבינו, וידר יעקב נדר לאמר, ובמהר"ם מיען שם הביא המקור ממה שכי' וידר ישראל נדר לה' ויאמר אם נתתן תתן את העם הזה בידי והחרמתי את עריהם. והנה צ"ע על השיטות שסברי שאסור לנדור, וגם השיטות שסברי שזה רק רשות ולא חובה ראוי שיעקב אבינו נדר, אמנם י"ע בחדושי הרשב"א לנדרים ט' ע"א במשנה כנודר רשעים, שחייב הקושא על וידר יעקב נדר מפסוק טוב אשר לא תדור, ודיעקב לא ה"י נדר משום וק נדבה והוראה, עכ"ל, ובתורה המביא כאן העיר ולא ידעתי למה הוציא הלשון וידר נדר מפשטי', וגם מצייני שעל נדר זה אמר לו הקב"ה אשר נדרתי לך שיש נדר (פי' ושלח), ועיין בדרשא שבסמוך מרמב"ם פי' הלכה לי"ג מערבין, וכ"מ במד"ד ויקרא פי' ל"ז דבשכיל שאיתור נדרו זה מתה עליו דחל קודם זמנה מפני שאמרו (שבת ל' ב') בעון נדרים אשתו של אדם מתה, הרי מבואר נדרו זה של יעקב ה"י נדר ממש, ואי משום הקושא מפסוק טוב אשר לא תדור, הלא מבואר דבעת צרה שאני, ודווקא לפרש שכונתו שיש נדר הבא מתח נדבה והוראה, שאין הלשון מורה כן, וגם איך שהוא הלא עכ"פ נדר ממש הוא, וצ"ע: **אמנם גם מציינו שיטות בראשונים שסוברים שאף בעת צרה אין ראוי לנדור.** והוא באגודה על הגמ' כנודים כ"ב. שהנודר אעפ"י שמקיים נקרא רשע, היינו אפילו נודר בעת צרה, דעל כל הנודרים זהו הולך, ובשיטמ"ק נדרים ט: ד"ה תני, דחה הראיה מיעקב אבינו שנדר, שדווקא שם קודם מתן תורה, אבל לאחר מתת"א אין ראוי לנדור וכשרים אינם נודרים.

ג. ההכרעה למעשה. בספר חסידים סימן תג כתב מי ששרוי בצער אל ימהר ואל יקפוז כנדר אלא יחשוב תחילה שמה יתחרט, לכן יחשוב תחילה איזה נדר יקבל שלא יתחרט, וכשיוכל לקיימו ילך לחכם ויאמר מה שטוב בעיניך אקבל עלי והחכם יתן לו עצה הגונה שידור נדר שיוכל לקיים ונדר הגון לפי הצרה דכתיב (קהלת ה' ד) טוב אשר

הרב מאיר שולביץ

לא תדור משתדור ולא תשלם. ואם נודר בעת צרה לא ידור כדרכי האמורי אם חולי מעיים שלא יאכל בני מעיים או אם חולה ממיחוש שלא לאכול מראש בהמה עד פלוני חי (פי' עד שיבריא מחליו) אין זה בטוחון אלא יבטח בהקב"ה ויעשה דרך חפצי שמים, כדרך שעשה יעקב אבינו וכל אשר תתן לי עשר אעשונו לך (בראשית כ"ח כ"ב). ומעין יצוה יחשוב כי שמה לכן הובא בצרה שיחשוב נדר מדה במדה.

בספר יוסף אומץ דיני נדרים אם מקבל על עצמו איזה קבלה בעת צרתו ראוי לקבל הנדר לזמן קצר בלבד, ובספר כנויי נדרים- כתב שגם בעת צרה אין ראוי להרבות כנדרים, ובוה פירש דברי השו"ע בסו" ר"ג ס"א אל תהי רגיל בנדרים שהכוונה היא גם כדברים שמצוה לידור. ובשכט מוסר (פי"ב אהרה"ט טו') כ' בשם ספר חסידים, שאעפ"י שכ' תוס' שנודרים בעת צרה, ה"מ דורות הראשונים שהיו בטוחים בעצמם שלא ישנו את דבריהם מכל מניעות בעולם, משא"כ דורות האחרונים טוב להרחיק ממנו כמטחוי קשת. וכן ראיתי שהסיק מרן הגאון ר' משה פּינשטיין זצ"ל וכך העיד נכדו (בכתי"י עומד ראות אור בקרוב): **"מישהו שאל את מורי סבי אם כדאי לקבל נדר בעת צרה, והשיב מורי סבי שאף שמוחר שזה ענין, מ"מ למעשה אין לנדור, דהלא נדר כזה א"א להתיי, ולמה יכונה עצמו למצב שאולי יעבור איתו. רק יקבל בלי נדר אלא הנהגה טובה"**. וכן עשה לזמן הארוך קניבסיק שלי"א, בזה הלשון **מי שנמצא בעת צרה במונה גאה נכון לנדר. והשיב לי "יאמר בלי נדר"**.

אמנם בספר בן איש חי הלכות שנה שניה - פרשת ראה אות ג' כתב כשהאדם בצרה מותר לידור לכתחילה, כדכתיב וידר יעקב נדר לאמר, הורה לנו שידרו בעת צרה, ויש אומרים שאין לנדור זה הורה כלל אלא צריך לקיימו, ולענין הלכה יש להתיי לצורך מצוה או בשביל צורך גדול מאד, או היכא ידיענין כביור שאינו יכול לקיים נדרו, ועיין חכמת אדם, וכתב הגאון חיד"א ז"ל בשוירי בריכה, אף על גב דעתה נהגו רבים לדור לרבי מאיר בעל הנס או לשאר צדיקים, כדי שישגו דבר זה או ריחו זה, מכל מקום טוב ליתן הנדר במוזמן מקודם שישגו הדבר, וכתב בשם הרמ"ע ז"ל, שיאמר הנודר אלהא דמאיר עניני, ויכוין לכונה שכיון רבי מאיר בעל הנס בזה בעת שאמר לשר בית הסוהר שיאמר כן וינצל. עכ"פ משמע מדבריו דבעת צרה מותר לנדור לכתחילה.

ד. נדר שנדר בעת צרה האם אפשר להתייר. כתב ביס של שלמה מטכת גיטין פ"ק ד מהרי"ל פסק, נדר בעת צרה, קבלה בדינו שאין להתיי, וכן נמצא כתוב בשם הגאון ר' יהודא חסיד (שו"ת מהר"ם מינן סימן ע"ט), ונראה בעיני שאין זו מן הדין, אלא משום סכנה שלא יחזור עליו הצרה, וכן נמצא בספר חסידים, אבל מן הדין יכולים להתיי אפילו בעת צרה, ויש דייקי מקרא שיכולים להתיי בעת צרה, מדאמר דוד עליו השלום (תהלים קט"ז, י"א) נדרי לה' אשלם. וגומר. ומאי וכתאב שלא הניח להתיי לו נדרו, אף על פי שידוע שכל נדריו היו בעת צרה. והנה בשולחן ערוך הלכות נדרים סימן רכח סעיף מה כתב הרמ"א וכן נדר שנדר בשעת צרה, אין להתיי [וכתב הפתחי תשובה: אין להתיי - עיין בתשובת ר"ל בן חביב ס"ג י' שכתב דנראה שיש חילוק בין מי שנדר בעת צרתו ופירש אם יצליחו השם היו הוא נודר כן וכך אין להתיי אבל כשנדר סתם בלי שום תנאי בין יצליחו הש"י או לא יצליחו יכולים להתיי לו עי"ש] **אלא לצורך מצוה או לצורך גויל, כמו נדר על דעת רבים** (בנימין זאב סימן רע"ז ותשובת מהרי"ל סי' רי"ג קפ"ה). ומיהו אם התייר כדיעבד, מותר (ד"ע), כמו שנתבאר בנדר שעל דעת רבים.

ובביאור הדבר שנדר בשעת צרה דומה לנדר ע"ד רבים, הביא הפתחי תשובה משו"ת חתם סופר סי' וי"ד שכתב דמ"ש רמ"א נודר בעת צרה הוי כנודר ע"ד רבים לדמיון בעלמא כ"כ דמה ענין זל"ז, ועיקר הטעם כתב בתשובת בנימין זאב שם דהוי כנודר לדעת ותועלת חבירו וקבל ממנו טובה שאין מתיירין אלא לרצונו וה"נ הנדר הוא לטובת כביכול כי נתת רוח לפניו שאמר ונעשה

רצונו ועשה לו טובה שהצילו מצרה ואין מתיירין לו אלא מרצונו ית"ש ע"כ אין להתייר ע"ש אלא כיון שנודר ע"ד חבירו אפילו לדבר מצוה אין מתיירין בלי רצון חבירו לקצת פוסקים וסד"א נודר בעת צרה ג"כ הדין כן קמ"ל דהוי היתר לדבר מצוה היינו תועלתו של נתן התורה ית"ש והרי זה בזה כנודר עד"ר דאנן סהדי שמסכימין למצוה כיון שאין לרבים תועלת מזה והה"נ נדר הנ"ל הקב"ה יסכים.

כתב השו"ך שם ואם נדר להתענות ומבטל מלימודו מותר להתייר אותו נדר כי ת"ת כנגד כולם ואסור להתענות ולגרום הביטול וגם לשחוט ולברוק ולהורות יכול להתייר כי בכלום יש מצוה אם אינו מצוי אחר. כ"כ בב"ח סכ"ד בשם תשובת הרא"ש בקובץ ונראה דה"ה אם נדר על דעת רבים יכולים להתייר כיון דמיושב דבר מצוה מיהו מי שהתענית אינו מוּזיק לו להתבטל פשיטא שאינו יכול להתייר, וכ"כ בבב"א בבית בשם תשובת הרשב"א ה"נ מצוה שהכל מסכימים בה היא שאין המסגר יכול לעמוד על התורה ועל הסדרא והכל לפי טבעו יש אוכלים פת במלח ומתעננים ויש מעוניים שכאנים יושבים על סיר הבשר וכל אחד יעשה לפי מה שימצא בטבעו ע"כ:

ובתשובת נודע ביהודה תניינא חיד" סימן קני"ט דן שם, באשה שהיתה מקשה לילד ונדרה המלבוש שלה לכהכ"נ לעשות ממנה מעיל (עיין בתשו' חות יאיר סימן קס"א אי שרי לעשות מבגד אשה בגד קודש של בית הכנסת) הבעל יכול להפר, שהרי אפילו נדרה ע"ד רבים יכול להפר, אלא שיש להסתפק אם צריך להפר כלל ואם חל הנדר כלל דאף שזה המלבוש היה לה מבית אביה מ"מ לא גרע מנכסי מלוג, ועכ"פ יכול להפר שודאי שאם לא יהיה לה מלבוש זה יצטרך לעשות לה מלבוש אחר וכיון שיכול להפר אין צריך לא שום פתח ולא שום חרטה עיין שם:

מעשה רב

עורך הרב הלל מן

ריבוי בצדקה

לקיום הנדר לעולם חבא

כשהגיע מרן הגאון מטשעבין הגרד"ב ויידענפעלד זצ"ל ארצה, לא יצא עדיין שמו בכל העולם התורני, וטיבעו אל התפרסם עדיין כאחד מגאוני הגאונים. אבל עינו הבודולח של תלמיד חכם אחד בירושלים צדה את דמותו של הגאון המופלא, ולאחר שהכיר בגדולתו ועמד על טיבו, החליט לשמשו.

באחד הימים אירע פעם, שהרב מטשעבין יצא מביתו כשאחד הפתורים בבגדו היה פרום ומט ליפול. כשראה המשמש שהפתור נעמד ליפול, אמר להגאון שימתין מעט - עד אשר יבא לתמיד ומחט ויתפרו לו את הפתור, שהרי לא יתא להתמיד חכם כמותו שייצא בצורה שכזו החוצה.

הגאון מטשעבין המתין והתלמיד חכם תפר את הפתור בדש חליפתו. במהלך התפירה כנסה המחט מבלי משים לנופם של הגאון ודקרה אותו בגופו, והת"ח ששימש את הגאון נחרד מכך מאד. כשסיים את המלאכה אמר להגאון שהוא חושש מאוד מגיהנם...

הרב מטשעבין הרגיע את היהודי ואמר לו במתק לשון: "אל תחשוש, קולוי; גם אם יכניסו אותך לגיהנם, אני אוציא אותך משם..."

עשרות שנים מאוחר יותר, לפני פטירתו של הגאון מטשעבין, קרא הגאון זצ"ל לאותו יהודי, ואמר לו: "הזוכר הינך שלפני כך וכך שנים הבטחתי לך שאוציא אותך מבהגינהם! אותו מקורב עמך ניפעם. הרב מטשעבין היה כבר אחד מן הגדולים שבדור, והנה הוא קורא לו ומשוחח עימו על דבר שהוא עצמו, המשמש, כמעט ושכח ממנו לגמרי..."

המשיך הגאון זצ"ל ואמר: "יאכן, ציווי הוא מן התורה בל יחל דברו, ובהיותו ואמרתיו זאת כנדר להצילך, מחוייב אני לקיים את נדרי, ולכן את מה שהבטחתי אקיים. אבל, עשה עמדי חסד ואמת, עשה אותה מצוות רבות, תרבה בצדקה וחסד, ואל תקשה עלי את המלאכה לקיים נדרי..."

יצא אותו מקורב מבית מרן הגאון מטשעבין זצ"ל, וכולו נפעם, לא רק בשל זכרונו של הרב לכל מילה שהוציא מפיו אותה נתחייב לקיימה, אלא בשל ידיעת הגאון שבכוון לקיים הבטחתו, ומה רב הוא כוחה של תורה בשביל הבטחת הצדיק משמיה יסיעו על בכך לקיימה.

הנושאים הנאים

ויצא - נדר וצדקה בשעת צרה, וידר יעקב נדר

לאמר (כ"ג, ב) מבאן שנודרין בשעת צרה, תוס' חולין ב': **וישיל - גיר הנשנה,** על כן לא יאכלו בני ישראל את גיר הנשנה (ל"ב, ל"ג)

וישב - דיני אכסנאי בנרות חנוכה, ענינא דנובא.

מקץ הפסקה

ויגש - משכן שילה וביהמ"ק, ובנימין כבה על צווארו (מ"ה, י"ד), על משכן שילה שתייר היותו וכו', מגילת טו:

ויחי - קבורה בארץ ישראל - אל לא תקברי במצרים (מ"ז, כ"ט) לא קיבל עליו צפר מחילות, כחובות ק"א.

שמות - העניי בהלכה - כי מתו לו האנשים המבקשים את נפשך (ט"ו, י"ט), שידרו מנסיחם, נדרים טו:

הי

מכון ירושלים

יצא לאור מחדש הספר

מחנזה יצחק

על התורה

להגאון רבי יצחק קוליצ זצ"ל
רבה של ירושלים ונשיא המכון
להשיג בחנויות הספרים

מוסד הרב קוק

הדפשו

שפתי דעת על התורה

מהגותו הרעיונית

של ה"שפת אמת"

על חמישה חומשי תורה

רבי ישעיה זאב וינוגרד –
ראש ישיבת עץ חיים
(כ-תרמ"ד - תשט"ז) מכתביו

בדין נדר בצדקה כשאינו בידו

ע"ן בחת"ס [ח"מ סימן ק"ז] שכתב על דעת הרמב"ם פ"ו דערכין ה"ב 'כיצד האומר הרי עלי להקדיש של שתעלה מצדו מן הים הרי עלי ליתן לעניים פירות שתוציא שיהו זה הרי עלי להחריס או ליתן לשבויים כל שאשתכר בשנה זו וכל כיוצא במאמרים אלו ויהי זה חייבו לצדקה בשנת בה נדרם שאמר כשיבואו לירי זה הרי עלי וכיוצא בו בכלל נדרם הוא לא בכלל הקדשות: ראה ה"ל לדרב זה מה שאמר יעקב אבינו וכל אשר נתת לי עשר אעשרנו לך ונאמר אשר נדרת לי שם וכו'.

וכת' ללה החת"ס דהא דמייית' ראי' מעשר אעשרנו לך וכתב דאפילו לא אמר אתננו אלא יהא לצדקה מה שאשתכר נמי מחויב וכו', הא אשר תתן לי עשר אעשרנו לך הוה כמו דבר שבידו, שאין אדם בעולם שלא יתן לו ה' להחיות נפשו ולהשתכר בשום דבר, ואפילו ע"י מתנת בשר ודם, מ"מ מה שיתן ה' אעשרנו ולא דוקא אעשרנו אלא אפילו לצדקה מהני כדעת הרמב"ם, אבל האומר לכשאקנה שדה זו או אשתכר בסחורה זו הוא דבר שאינו בידו כלל, בזה יש הפרש וחילוק אם אמר אתננו הרי נדר חל על גופו ליתן לכשיבא לידו, אבל אם אמר תמהא לצדקה לאו כל כמיני' וכו', וזה לא כצדקה"ח סימן ר"ב ע"ב, ומשמע בפירוש מדברי החת"ס שבדבר שבידו חל אפילו אם אמר לצדקה דהי אלו נדר שיחול על גופו, מ"מ חל מצדום שבידו אף שאינו שלו.

והגר"ז מינצברג זצ"ל תמה עלה דמה שהביא החת"ס דאשר נתת לי עשר אעשרנו לך הוה כמו דבר שבידו שאין אדם בעולם שלא יתן לו ה' להחיות נפשו ולהשתכר בשום דבר ואפילו ע"י מתנת ב"ד, אבל האומר לכשאקנה שדה זו או אשתכר בסחורה זו הוא דבר שבידו כלל, תמהני עליו דשם מיייר מחויב גופו מכח נדרו דאע"ג דאיני אדם מקנה דבר שלא בא לעולם שיוזכר בו עצמם ממילא כשיבואו לעולם, מ"מ על גופו חל הנדר לכשיבא לעולם וכדעת הר"ם פ"ו דערכין. ולכא"י מה אפשר דלא עיין היטב בדברי החת"ס, דאם מטעם נדר אפילו בדבר שאינו בידו כלל מהני ז"ל אבל האומר לכשאקנה שדה זו או אשתכר בסחורה זו, הוא דבר שאינו בידו כלל, בזה יש הפרש וחילוק אם אמר אתננו הרי נדר חל על גופו לתת לכשיבא לידו, אבל אם אמר ה' לצדקה לאו כל כמיני', אבל מה שאשתכר אפילו אם אמר ה' לצדקה דהי חל על גופו מהני מטעם שבידו והוי שפיר ראה חת"ס כה"ג בידו ע"ש.

חז"ל: 'יהא בידו שלמע חוף מילאת שמים'. מפני שהאדם הוא בעל בחירה ועליו לעבוד כל ימיו כדי להיות מאמין. לפתח חטאת רובץ מיום לידתו וכל עוד נשמה באפו עליו לעמוד איתן במלחמת היצר ולהז צריך סייעתא דשמיא ועל זה צריך להתפלל.

אם יעקב אבינו, אחרי שבעים וחמש שנים רצופות של לימוד תורה ועבודת ה' בבית יצחק אביו ובישיבתם הקדו' של שם ועבר, עדין אינו בוחש בעצמו, והוא חרד ודואג מחשפת הסיבה, מה נאמר אנו. הרי יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום, ואלמלא הקב"ה עוזרו אינו יכול לו'. אי אפשר להינצל מיצר הרע בלי עזרתו של הקב"ה.

בשחרית, באשרי ובה לציון, אחרי שאנו מקדישים את הקב"ה בשמים ובארץ ולעולמי עולמים אנחנו מתפללים ומבקשים: 'השם אלוקי אברהם יצחק וישראל אבותינו, שמרה זאת לעולם ליצר מחשבות לבב עמך והכן לבבם אליך'. כותב על זה האבודרהם שאנחנו מבקשים 'שיועיל סדר קדושה זה ליצר מחשבותינו' שיוזכר שיש לנו ממה שהקדשנו והמלכנו את הקב"ה תועיל לנו במלחמת היצר ולא אז בלבד אלא יתכן לבבם אליך' שתייה לנו נטייה לטוב שהקב"ה יכוון לבבנו אליו.

ההתחלה של יהא ליטרה ההתחלה של פתחו לי פתח כחודו של מחט' אינה בדי שמים היא תלויה אך ורק בך. אם עשית כך זכית בסייעתא דשמיא של יהא ליטרה כן מסייעין אותו של 'פותחים לו פתח כפתחו של אולם'. תזכה ליעזור השם לטוב כאשר אין יד טבעם משגת ויחדש בקרבם רוח טהור להשיג מעלות האבתו'.

'נדר בשעת צרה'

יעקב אבינו האיש התם יושב האהלים נאלץ לעזוב בפתאומיות את בית אביו ואימו. עליו לברוח מפני עוש אחיו הרועה להורגו. רבקה אימו המכירה את יכולותיו של עשו אינה מזוללת באיום ומפצירה בו: 'שמע בקולי וקום ברח לך'.

יעקב שומע בקול אימו וממהר לצאת מבאר שבע ללכת חרנה. הוא בורח 'בסתור' ובהחבאי אל בית בני משפחתו בחרן בתקווה שיעזרו לו להינצל מסכנת החיים האורבת לו מעשו. זו ההשתדלות המינימאלית שיש גם על מי שבוטח בדי' לעשות, ללכת לחפש מקלט אצל קרוביו בחרן, שהרי הוא בסכנה ואין סומכין על הנס.

יעקב הולך בדרכו לחרן, השמש שוקעת, הלילה מחשיך והולך, הוא נשכב לישון. קולות הלילה מפחידים אותו, הוא ירא מפני חיות רעות'. הוא אסף כמה אבנים ומניחם סביב ראשו, כאילו יש בזה למנוע מהחיות הרעות לתקוף אותו. מפני שגם אם הוא בוטח בדי' עליו לעשות איזו השתדלות והוא נשכב לישון.

הוא חולם 'יהנה די' נצב עליו' אומר המדרש 'ישומרו'. הוא נרגע, הוא רואה שהקב"ה בכבודו ובעצמו עומד לצידו ושומר עליו. הוא שומע בשורה 'יהנה אנכי עמך ושמרתיך בכל אשר תלך' לא חשוב לאיפה תבחר ללכת, בכל מקום אשמור עליך. אחרי הבטחה כזו, אומר המשך חממה, כבר לא היה חשוב לו להגיע דווקא לחרן.

עכשיו ההבטחה הזו הוא לא זקוק להשתדלות עצמית. עכשיו הוא בוטח בדי' כמו שדוד המלך אומר בתהילים: 'יול על די' דרכך ובטח עליו והוא יעשה'. תן לקב"ה לבחור ולקבוע את דרכך ואל תסמך על מה שראה לך כנכון לעשות. ואכן בעשותו כך, רגליו מוליכות אותו לבית המדרש. הוא מגיע לביתו של עבר שם הוא נטמן בתוך בית המדרש, הוא לומד תורה ארבע עשרה שנה.

אבל עוד קודם לכן, מייד כשהוא משכים בבוקר עמוס בהבטחות עתידיות על הבנים ועל הארץ 'לך אתננה ולזרעך' יחד עם הבטחה על שמירה צמודה 'ושמרתך בכל אשר תלך' יכיל לא אעזבך'. פתאום הוא כאילו מפקפק בהבטחה, הוא נודר נדר, יודר יעקב נדר לאמרו: 'אם יהיה אלוקים עמדי' כותב רש"י: 'אם ישמור לי הבטחות הללו שהבטיחני להיות עמדי'.

הייתכן? יעקב אבינו מפקפק בהבטחה שקבל זה עתה מפי הגבורה 'יהנה אנכי עמך' ושמרתך בכל אשר תלך' עד שהוא נודר נדר ומתנה ואומר: 'אם יהיה די' עמדי ושמרני' אם תתקיים ההבטחה על השמירה, ואם לא ייתן לי די' ילחם לאכול ובגד ללבוש' אז יואבן הוואת... יהיה בית אלוקים כל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך. ובכלל, האם בשביל ילחם לאכול ובגד ללבוש צריך יעקב הבטחה להטבה מיוחדת, הרי הקב"ה זן ומפרנס לכל בריותיו ככתוב: 'פוחת את ירך ומשביע לכל חי'.

כותב על שאלות אלו היכלי יקר: 'חלילה לומר שהיה יעקב מסופק בהבטחת השם יתברך, כי כבר אמר לו האלוקים והנה אנכי... אלא ביאור העניין הוא שיעקב לא ביקש כלל על שמירת הגוף שכבר הובטח לו, אלא ביקש עכשיו על שמירת הנפש מן החטאי'. יעקב אבינו מודאג ודואג לרוחניות שלו, אף יחזיק מעמד בגלות אצל לבן. האם הסיבה לא תשפיע עליו לרעה? הרי ידענו כי: 'דרך בריתו של אדם להיות נמשך בדותיו ומעשיו אחר חטאיו ונוהג כמנהג אנשי המדינה'. היכלי יקר מוכיח זאת מאי ההתאמה שיש בין ההבטחה לבין הנדר. הקב"ה הבטיח 'ושמרתך בכל הדרך אשר תלך' ויעקב נודר 'ושמרני בדרך הזה'. הקב"ה הבטיחו 'והשיבותיך אל האדמה הזאת' והוא נודר 'ושבתי בשלום אל בית אבי'. הקב"ה כלל לא הזכיר אוכל ובגדים ויעקב מכניס בהתחייבות 'לחם לאכול ובגד ללבוש'.

מפני שיעקב חושש ודואג מהסכנות הרוחניות המאיימות עליו בדרכו לחרן. הוא מתפלל ומבקש 'ושמרני בדרך הזה' בדרך המובילה אל בית די' 'כמראה באצבע על דבר שהוא לפניו והוא בית אלוקים אשר ממנו דורכים דרך סלולה לילך בדרכי השם יתברך'. הוא מבקש 'ושבתי בשלום אל בית אבי' שלא ילמד מדרכי לבן ומדרכי האמורי כי רק בהיותו בבית אבי' יאז ניצל מחשש זה שלא ילמוד מדרכי הרשעים'.

יעקב אבינו מזהה סכנות נוספות המרחפות ומאיימות עליו והוא מוצא לנכון לכלול אותם בנדר שהוא נודר, אותו סכנות ששלמה המלך חשש מהן כשביקש: 'רש ועושר אל תתן לי להטפין לחי חוקי'. הצילני מניסיון העושר ומניסיון העוני. תן לי רק לחם כדי לאכול ובגד כדי ללבוש, ותן לא. רק את ההכרחי ולא מותרות.

וגם אחרי כל זה הוא מסתגר י"ד שנה ולומד תורה. כמו שכותב המדרש רבה על הפסוק: 'פנו לכם צפונה': 'יאמר רבי חייא: אמר להם, אם ראיתם אותו שמבקש להתגרות בכס אל העמדו כנגדו אלא הצפינו עצמכם ממנו עד שיעבור עולמו. הוי פנו לכם צפונה. אמר רבי יהודה בר שלום אמרו לו ישראל, רבש"י, אביו מברכו 'על חרבך תחיה' ואתה מוכינם עמו ואומר לנו הצפינו עצמכם מפניו ולהיכן נברח? אמר להם אם ראיתן שמדווגו לכם, ברחו לתורה.

חז"ל למדו אותנו: 'בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין'. היצר תוקף אותך, שב ותלמד. תשקיע את עצמך בלימוד התורה. 'תורה מננה ומצלחה' התורה תגן ותציל אותך מכל פגע רע. היא תתן לך את הסייעתא דשמיא הדרושה למלחמת היצר.

כל בר דעת היודע מרת נפשו ואינו רוצה לרמות את עצמו וידע שבלי סייעתא דשמיא הוא לא יוכל להתגבר ולהכניע את יצרו הרע. זה לא סותר למה שלמדונו

הי קדים גשמיות או רוחניות

מאמר העולם לפרש דברי יעקב אבינו כשתיתן לי "לחם לאכול ובגד ללבוש" דהיינו בריאות ופרנסה, "והיה ה' לי אלקים" אז אוכל לעבוד את ה' מתוך הרחבה, כי אין אומרים 'אדון עולם' אלא אחר 'מה טובו'.

וכן מסופר (סיפורי חסידיים, זיוון), שבסעודת הנשואין ב'חתונה הגדולה' שערכו שני המחזינים הרה"ק רבי לוי יצחק מבארדיטשוב זצ"ל והאדמו"ר בעל התניא זצ"ל שהשתדכו בנכדיהם, שתה 'בעל התניא' לחיי מחותנו ובירכו: לחיים מחותן, השם יתברך יעזור לנו בגשמיות וברוחניות.

היתכן מחותן תמה הרב מבארדיטשוב, גשמיות קודם לרוחניות? השיב לו ה'בעל התניא': אף יעקב אבינו כך ביקש: 'ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש, והיה ה' לי אלקים, אנו רואים אפוא שאף הוא הקדים גשמיות לרוחניות. שאלו שוב הרב מבארדיטשוב, כלום יש לדמות הגשמיות של יעקב אבינו לזו שלנו, השיב בעל התניא: 'וכלום יש לדמות הרוחניות שלנו ליעקב אבינו.'

הגה"ח רבי זושא הורביץ שליט"א רב דקהילות החסידים באלעד' ביאר תובנה נוספת הטמונה בעובדא זו, הנה ידוע מצדיקים שהגשמיות של אחר זהו הרחניות שלי, וואלי זה בזה שבידך 'בעל התניא' גשמיות קודם לרוחניות, הלוורת שגשמיות של חברי זהו הרוחניות שלי.

וכן מבואר בספה"ק [ראה אמת ליעקב להרה"ק מבלענדוב בפסוק זה, ועוד], על תפילת יעקב אבינו "ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש" לכאורה הוי כפל לשון דבדאי לחם הוא בשביל לאכול ובגד הוא בכדי ללבוש, אלא שיעקב אבינו התפלל שיהיה גם לאחרים פרנסה ברווח, ולא יהיה עיין צרה בחברתה, וע"י זה גם הוא יוכל לאכול, ולכן הקדים גשמיות לרוחניות שגשמיות של אחרים זהו רוחניות, ודפח"ח.

וכן מסופר על הרה"ק רבי יחיאל מאיר גוסטינין זצ"ל, כשהגיע פעם אורח אחד מן הדרך, והיה זה בבוהק בהשכמה שאלו הגבאי האם כבר התפלל, גער בו רבי יחיאל מאיר ואמר:

יהודי שבא בהשכמה מן הדרך אין שואלים אותו אם כבר התפלל, אלא שואלים תחילה אם כבר אכל פת שחרית...

ביסוד זה ג"כ מבארים, דברי רש"י בפרשת וישלח בפסוק (לב, כה) "ויאבק איש עמו עד עלות השחר" ופירש "איש - זהו שרו של עשו", ומקשים למה כאן מפרש רש"י ויאבק איש עמו איש זה שרו של עשו ואילו כשיוסף הלך לחמש את אחיו, אומר הכתוב "וימצאהו איש" (בראשית לו, טו) ופירש רש"י זה גבריאל.

אלא האיש הראשון כשיעקב ביקש ממנו ברכה, נהיה חסיד יאדוק במצוות, ואמר "שלחני כי עלה השחר" אין לו זמן הוא צריך להתפלל, על כרחך איש כזה, יכול כשרואה אדם תועה בשדה, מיד ניגש בעצמו אליו ושאלהו, מה בתקש, איש כזה יכול להיות רק גבריאל, למרות שגם למלאך גבריאל יש תפקידים נוספים של לומר שירה וכדומה.

אחים הקרן רשת בשר למהדרין	פוטו ציון צילום אירועים, מצלמות וסטודיו	גל פז-רשת למוסיקה ירושלים ב"ב-חיפה	פוטו סטודיו
• בחסותם האדיבה של בעלי עסקים תומכי תורה לברכה, הצלחה וכטו"ס •			
לעילוי נשמת רבי יצחק בן ר' אליהו ואסתר זר		המנעול הנאמן זאב הרוביץ דלתות פלדה ומפתחות	צבי ורצברגר בית האנגריה